

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО ТЕЗАУРУСУ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:001.891

С. О. Сисоєва

ORCID ID 0000-0003-2499-732

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ НАУКОВОГО ТЕЗАУРУСУ НОВОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»

У роботі порушується проблема формування наукового тезаурусу компетентісно зорієнтованої вищої освіти. Проаналізовано основні поняття, включені до нового Закону про вищу освіту України (2014 р.). Показано, що гармонізація ступеневих моделей підготовки фахівців на національному рівні з вимогами європейського простору вищої освіти, вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій на рівні бакалавра та магістра у термінології результатів навчання актуалізували в Україні дослідження, метою яких була розробка різних моделей компетентностей; підкреслено, що важливого значення у таких дослідженнях та нормативних документах, що розробляються з їх урахуванням, має адекватне тлумачення змісту понять, що вводяться відповідно до змісту усталених понять вітчизняного простору педагогічної науки.

Ключові слова: компетентнісний підхід; компетентність; компетенції; компетенція; результати навчання.

Введення у вітчизняний науковий простір англійського слова «competence» викликало у свій час багато дискусій щодо різниці понять «компетентність» і «компетенція», їх змістового наповнення і ієрархічної підпорядкованості.

Новий закон «Про вищу освіту» знову повертає нас до необхідності чіткого розмежування цих понять, оскільки у визначенні вищої освіти (як «сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі)....») (Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]) та результатів навчання (як «сукупності знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти» (Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс])) закладається розуміння компетентності фахівця з вищою освітою як певної множини компетентностей, які він здобуває під час навчання у вищому навчальному закладі (Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]).

Саме ж поняття «компетентність» визначається у новому Законі як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських

якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» (Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]), з чого випливає, що вища освіта, відповідно до Закону, розглядається як певна компетентність та «інші компетентності, здобуті у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти».

Необхідно зазначити, що англійське слово «competence», яке вживається для позначення результатів навчання у документах Болонського процесу та у проєкті TUNING перекладалося дослідниками на українську (а також і на російську) як два терміни – компетентність і компетенція. У Комплексі нормативних документів Міністерства освіти і науки (2007 рік) слово «competences» було перекладено як компетенції (Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти, 2007). У законі «Про вищу освіту» (2014 рік), як бачимо, для визначення результатів навчання використовується термін «компетентності».

У зв'язку з такими тлумаченнями змісту основних понять, що використовуються нині у модернізації освітнього процесу у вищій школі України, виникає кілька суттєвих запитань, відповіді на які повинні прояснити науковцям і

практикам теоретичні засади тих нововведень, які впроваджуються у вищу школу.

До таких питань відносимо:

- Чи правомірно розглядати вищу освіту як сукупність компетентностей?
- Який зміст повинні мати поняття «компетентність» і «компетенція» у вітчизняному науковому просторі, оскільки у документах МОН (2007 р.) і у новому Законі про вищу освіту (2014 р.) вони перекладаються і трактуються по-різному?

Ситуація виявилася настільки заплутаною, що навіть шановний член Національної команди експертів із реформування вищої освіти в Україні Ю. М. Рашкевич зазначає, що глосарії різних важливих загальноєвропейських документів містять дещо відмінні визначення базових термінів. За таких умов у своїй монографії при описі профілів програм, як зазначає експерт, «ми взагалі відмовимося від використання терміна *компетентність* для описування процедур створення освітніх програм за умов наявності Національної рамки кваліфікацій (Рашкевич Ю. М., 2014, с. 27). Також експерт критично підходить і до змісту визначення поняття «результати навчання» (Рашкевич Ю. М., 2014, с. 65).

Оскільки «компетентність» і «компетенція» є ключовими поняттями компетентісно зорієнтованої вищої освіти, ми поставили перед собою *мету* розібратися у цих питаннях.

Звернемо увагу на те, що у тексті загальноєвропейського проекту TUNING окрім терміну «competences» використовується ще такі два слова: «competent», яке перекладається як компетентний, та «capacity» – засоби, об'єм, компетенція.

Визначення сутності компетенцій відповідно до англomовного тексту проекту TUNING звучить таким чином: «In the Tuning Project, the concept of *competences* tries to follow an integrated approach, looking at *capacities* via a dynamic combination of attributes that together permit a *competent* performance or as a part of a final product of an educational process» (Загальноєвропейський проект TUNING. – [Електронний ресурс], с. 28), що у перекладі звучить так: «У проекті TUNING у концепції (понятті) *компетенцій* намагаються використовувати інтегрований підхід, який дозволяє розглядати компетенції (їх наповнення) через динамічну сукупність якостей, які разом забезпечують *компетентну діяльність (дію)* або є складовою *кінцевого продукту* освітнього процесу» (Загальноєвропейський проект TUNING. – [Електронний ресурс], с. 28). Як бачимо з аутентичного перекладу, *компетенції* *тракуються як результати* освітнього процесу (навчання), а наслідком їх сформованості є компетентна діяльність (дія).

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови *компетентний* визначається таким чином (Великий тлумачний словник сучасної

української мови, с. 560): 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий. Який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний.

Компетентність за словником – властивість за значенням компетентний (поінформованість, обізнаність, авторитетність) (Великий тлумачний словник сучасної української мови, с. 560), тобто це інтегрована якість, яку має компетентна особа і яка відображає її поінформованість і обізнаність (знання, уміння, навички), авторитетність, яка значною мірою визначається певними уміннями, особистісними якостями й поведінковими характеристиками. Отже, «компетентність» є *особистісною і оцінною* характеристикою особи.

Варто підкреслити, що ще у 1996 році в доповіді Жака Делора, були сформульовані «чотири стовпи», на яких ґрунтується освіта: «навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити», визначивши по суті основні глобальні компетентності, які треба формувати у людини. Їх зміст виразно вказує на особистісний контекст компетентності. Так, згідно Жаку Делору, «навчитися робити» означає здобути не тільки професійну кваліфікацію, але й компетентність, яка дає можливість людині справлятися з різними ситуаціями й працювати в групі (Universities contribution to the Bologna Process, 2008).

На думку Дж. Равена, поняття «компетентність» «складається з великого числа компонентів, багато з яких є відносно незалежними один від одного, ... деякі компоненти відносяться скоріше до когнітивної сфери, а інші – до емоційної. Ці компоненти можуть замінювати один одного у якості складових ефективної поведінки». При цьому, як підкреслює Дж. Равен, види компетентностей є за змістом «*мотивованими здатностями*», вони *співвідносяться з цінностями* (Равен Дж., 2002, с. 253-258). Такої ж думки дотримується О. Я. Савченко, яка зазначає, що компетентність – *інтегрована здатність особистості*, яка набута у процесі навчання і яка охоплює: знання, уміння, навички, досвід, цінності та ставлення, котрі можуть цілісно реалізуватися на практиці, тому компетентність не може бути зведена лише до фактичних знань.

Зміст поняття «компетентність», на думку Т. Добудько, охоплює проблемно-практичний, змістовий та ціннісний аспекти. М. Чошанов підкреслює, що компетентність – це специфічна якість, яка характеризує сукупність професійних знань і умінь, а також уміння обирати оптимальні рішення, аргументувати вибір, тобто володіти критичним мисленням, здатністю до рефлексії. До структури компетентності науковець включає: мобільність знань, гнучкість методу навчання та виховання і критичність мислення. Є. Огарьов також вважає, що компетентність є категорією

оцінною, характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільної праці, що має досвід у певній сфері; відрізняється відповідальністю за досягнуті результати, є здатною вчитися на помилках (Соколова І. В., 2008, с. 42-43). Отже, підготовка компетентної людини та працівника спрямована не лише на оволодіння необхідними знаннями, вміннями, навичками, а й на виховання високих моральних якостей, формування уміння діяти адекватно у відповідних ситуаціях, беручи на себе відповідальність за власну діяльність.

Оцінка компетентності випускників розглядається у західній освіті в контексті атестації навчальних закладів і різних освітніх програм. Компетентна поведінка, на думку Р. Джонсона, є взаємодією трьох змінних складових: здібностей, мотивів людини і вимог ситуації. З такої позиції Дж. Равен визначає систему критеріїв, за допомогою яких можна оцінити компетентність випускника навчального закладу: значущість або важливість для людини професійної ситуації, задоволеність професійною ситуацією, передбачення наслідків професійної ситуації (Равен Дж., 2002). Отже, компетентність розглядається як категорія *оцінна*, що характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільної праці, що має досвід у певній сфері; відрізняється відповідальністю за досягнуті результати, є здатною вчитися на помилках. Звернемо увагу й на те, що компетентність як інтегрована здатність особистості, *формується у процесі навчання*, але її *становлення й розвиток* відбувається у процесі практичної діяльності та неперервного навчання упродовж життя.

Аналіз психолого-педагогічних праць показує, що у наукових дослідженнях розглядаються різні види компетентності: ключові (у складі ціннісно-сміслових, соціально-трудова і особистісно-удосконалення), загально предметні, предметні, загальнопрофесійні, психологічна, спеціальна, інтелектуальна, інформаційно-комунікативна, вищі, спеціально-педагогічна, науково-педагогічна, методична, управлінська, дидактична, дослідницька, творча, етична, міжкультурна, полікультурна, білінгвальна, подвійна, інформаційна, загальнокультурна тощо (Сисоєва С. О., 2012, с. 151-152).

Варто зазначити, що у загальному вигляді структуру компетентності (теоретичні знання; вміння та навички; риси, якості особистості, досвід та поведінка; мотиви, цінності, ідеали; готовність і здатність до певних видів діяльності та до навчання впродовж життя тощо) можна представити як сукупність динамічних і статичних компонентів (Сисоєва С. О., 2012, с. 159). Статична форма вияву будь-якої компетентності засвідчує певний рівень її сформованості (тобто наявний рівень теоретичних знань, первинних вмінь, якостей тощо). Динамічна форма характеризує розвиток набутих особою вмінь

діяти в різних професійних ситуаціях, виявляти здатність виконувати функції, набуваючи таким чином досвід особистісної і професійної поведінки.

Важливого значення у сучасному освітньому процесі набуває комунікативна компетентність як студента, так і викладача. Поняття «комунікативна компетентність» є полісемантичним (Соколова І. В., 2008). Його розглядають як певний рівень знань та вмінь взаємодії між людьми в суспільстві, особистісну якість і поведінку, що виявляється у взаємовідносинах між людьми; сукупність сформованих знань з комунікативно-орієнтованих дисциплін; мету й результат професійної підготовки у вищому навчальному закладі, що забезпечує суб'єкту ефективну комунікацію.

Компетенція, за словником сучасної української мови, – 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи (Великий тлумачний словник сучасної української мови, с. 560). Слово «повноваження» трактується у тому ж словнику як *право*, надане кому-небудь для здійснення чогось (Великий тлумачний словник сучасної української мови, с. 1000).

У вирішенні проблем освіти, на наш погляд, доцільно звернути увагу на перший зміст поняття «компетенція». І якщо навіть ми говоримо про компетенції особи, як коло її повноважень, то при цьому розуміється її *обізнаність*, знання, уміння тощо, оскільки інше тлумачення суперечить змісту поняття «повноваження». Крім того, в освітньому контексті компетенцію не можна розглядати як коло повноважень особи, оскільки вона за змістом не означає «коло прав надане кому-небудь для здійснення чогось», а означає «обізнаність із чим-небудь», що не можна пов'язувати із можливістю (або правом) реалізувати свою обізнаність.

«Компетенція розуміється як коло питань, щодо яких особистість має бути обізнана, це об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою» (з виступу О. Я. Савченко на зборах НАПН України).

Також варто послатися на Енциклопедію освіти, у якій зазначається, що результатом набуття компетенцій є компетентність, яка на відміну від компетенції передбачає *особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності* (стаття підготовлена Н. М. Бібік) (Енциклопедія освіти, 2008, с. 409). Відповідно до встановлених видів компетентностей виділяють компетенції: ключові (мета, рівень змісту освіти); загальнопредметні (певні предмети й освітні галузі); предметні (стосуються конкретного змісту (А. Хуторський). Перелік компетенцій співвідноситься із відповідними компетентностями (Енциклопедія освіти, 2008, с. 409).

Професор Ю. Колер пише, що компетенції (competences) повинні трактуватися багатовимірно,

як у контексті загальних здібностей, що виходять за рамки спеціальностей, так і з огляду на специфіку спеціальності (Байденко В. И., 2006), тобто вказується, що компетенції формуються і набуваються у процесі навчання і є його результатом.

У загальноєвропейському проекті *TUNING* поняття «компетенції» визначається у таких змістових площинах: знання і розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність до отримання знання та його розуміння), знання як діяти (практичне і оперативне застосування знань у конкретних ситуаціях), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття і життя з Іншими у соціальному контексті) (Загальноєвропейський проект *TUNING*. – [Електронний ресурс]).

Компетенції являють собою поєднання різних характеристик, що відносяться до знання та його застосування, до позиції, навичок і відповідальності за власні дії (Загальноєвропейський проект *TUNING*. – [Електронний ресурс]). Вони мають багатовимірний характер, а тому їх необхідно розглядати, як у контексті загальних здібностей (загальні), що виходять за рамки спеціальностей, так і з погляду специфіки спеціальності (фахові) (Загальноєвропейський проект *TUNING*. – [Електронний ресурс], с. 46).

Теоретичний аналіз переконує, що більшість авторів розглядають поняття «компетентність» і «компетенції» у контексті гуманістичної парадигми та особистісно орієнтованого підходу до неперервної освіти. Так, компетенції визначають як: комплекс станів та властивостей особистості, що дозволяють успішно вирішувати професійні завдання; сукупність індивідуальних якостей особистості, що визначають успішність професійної діяльності; складне інтегроване індивідуально-психологічне новоутворення; лабільний параметр професіоналізму і творчої активності, когнітивна складова психологічної готовності суб'єкта до виконання професійних функцій. Компетентність тлумачать як поєднання психічних якостей, психічних станів, що дає змогу діяти людині самостійно й відповідально, сприяє оволодінню нею навичками і вміннями виконувати трудові функції.

Б. Гершунський вважає, що *компетентність* людини обумовлюється рівнем та якістю її освіти, досвідом та її особистісними властивостями, самовдосконаленням та творчим підходом до своєї справи (Сисоєва С. О., 2012, с. 152). А. Хуторський зазначає, що *компетенція* є сферою відносин, які існують між знаннями та дією на практиці, а *компетентність* розуміється ним як *володіння людиною певною компетенцією*, включаючи власне ставлення до неї та до предмета діяльності. *Компетенція* цим дослідником тлумачиться як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що прищеплюються відповідним колом предметів та процесів, є необхідними для продуктивної діяльності стосовно до них (Хуторской А., 2003).

Враховуючи, що компетенції – це внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення, які потім виявляються в компетентності особи, І. Зимняя виділяє основні компетенції, що згруповані за видами. До першого відносяться компетенції, що відносяться до особистості як суб'єкту діяльності та спілкування (здоров'язберезувальні, ціннісно-сислової орієнтації в світі, інтеграції, самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку, особистісної і предметної рефлексії). Другий вид – це компетенції, що відносяться до соціальної взаємодії людини і соціальної сфери (соціальної взаємодії з суспільством, колективом, друзями, партнерами, соціальна мобільність, компетенції спілкування). Третій вид – це компетенції, що відносяться до діяльності людини (пізнавальної, навчальної, ігрової, трудової діяльності, інформаційних технологій) (Зимняя И. А., 2004).

Впроваджуючи проект *TUNING*, у польській вищій освіті використовуються терміни «компетенція» і «компетенційна освіта». У польських нормативних документах як для опису рівнів освіти (deskriptorів), так і для опису обов'язкових (нормативних) результатів навчання для кожного сектору вищої освіти використовується лише термін «результати навчання» (*efekty kształcenia*), а термін «компетентність» пов'язується винятково із персональними та суспільними компетенціями (*kompetencje personalne i społeczne*) (Рашкевич Ю. М., 2014, с. 122).

Підкреслимо, що у вищому навчальному закладі *формується готовність* до певного виду професійної діяльності, рівень сформованості якої визначається *рівнем сформованості компетенцій* та їх видами. Остаточне формування й розвиток професійної компетентності фахівця відбувається *тільки у процесі професійної діяльності*. Мова компетенцій є найбільш адекватною для опису мети і результатів навчання. Орієнтація стандартів освіти, освітніх програм і навчальних планів на результати сприяє порівнянню і прозорості кваліфікації, що здобуває особа (Hutmacher Walo, 1997, s. 10). Характеристики, які вводяться у сучасних освітніх програмах, мають описувати рівень або ступінь сформованості компетенції.

Вчені вказують також на *необхідність розрізняти поняття «кваліфікація» та «компетентність»*, вважаючи потенційну здатність виконувати професійну діяльність кваліфікацією, а реальну здатність – компетентністю (І. Гушлевська) (Сисоєва С. О., 2012, с. 152).

Таким чином, переклад і змістове наповнення терміну «competence» у новому законі «Про вищу освіту» не повною мірою відповідає його значенню в українській мові та смислам, що вкладаються в нього у вітчизняному педагогічному просторі.

Відтак, необхідно констатувати, що у документах Міністерства освіти і науки за 2007 рік було більш

адекватно витлумачене значення англійського слова «competence» відповідно до понять науково-педагогічного простору України та його значенню в українській мові (Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти, 2007). Саме тому цілком правомірним є те, що *компетенції інтерпретуються як*: єдина (узгоджена) мова для опису академічного і професійного профілів і рівнів вищої освіти (Байдено В. І., 2006); певні внутрішні потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми дій, системи цінностей і відносин), які потім виявляються у компетентностях людини як актуальних, діяльнісних проявах; знання і досвід у тій чи іншій сфері діяльності (Зимняя І. А., 2004).

Розглянемо п'ять ключових компетенцій, «якими мають володіти молоді європейці», що визначено Радою Європи. До них відносять (Huttmacher Walo, 1997, s. 11):

- *«...політичні і соціальні компетенції*, такі як здатність брати відповідальність, брати участь в ухваленні групових рішень, вирішувати конфлікти ненасильницьким чином, брати участь у підтримці і поліпшенні демократичних інститутів;
- *компетенції, пов'язані з життям в полікультурному суспільстві*, що необхідні для того, щоб запобігти проявам і відродженню (resurgence) расизму і ксенофобії, розвитку нетолерантності. Саме тому освіта має сформувати у молодих людей міжкультурні компетенції, такі як сприйняття відмінностей, повага до Інших, здатність жити з людьми Інших культур, мов і релігій;
- *компетенції, що відносяться до володіння (mastery) усною і письмовою комунікацією*, особливо важливі для професійної діяльності і соціального життя, оскільки людям, які не володіють ними, може загрожувати соціальна ізоляція. Саме тому комунікативні компетенції набувають важливого значення, навіть більшого, ніж необхідність володіння мовою міжнародного спілкування;
- *компетенції, пов'язані із зростанням інформатизації суспільства*;
- *компетенції, що забезпечують здатність навчатися впродовж життя як основи неперервної освіти в особистому, професійному і соціальному житті*.

На основі аналізу різних підходів до визначення понять «компетенція» та «компетентність» ми дійшли висновку, що означені поняття мають різнопланову багатокомпонентну структуру та полісемантичне значення.

Компетенція у нашому розумінні – це визначена норма стосовно неперервної освіти, яка задається освітніми стандартами і використовується для формування вимог до результатів навчання. *Компетентність* – це інтегрована особистісна якість людини (її капітал), що формується на етапі навчання, остаточно оформлюється і

розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує компетентний підхід до вирішення професійних завдань. Компетентність є оцінною характеристикою особи. Компетентності особи є її *особистісним капіталом і результатом* навчання у різних формах формальної, неформальної та інформальної освіти. *Компетентнісний підхід* – це підхід, спрямований на формування компетентності особи.

Саме тому вважаємо, що визначення вищої освіти у новому Законі як сукупність компетентностей не є коректним. На наш погляд, вища освіта повинна розглядатися, з одного боку, як процес навчання у вищій школі, а, з іншого, як результат навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні. Але йдеться не про той результат навчання, який виражений у сукупності сформованих компетенцій, оскільки такий опис результату вводиться для забезпечення порівнювальності дипломів і рівнів. Варто говорити про результат вищої освіти як *відповідність компетентності підготовленого фахівця запитам сучасного суспільства*. Також, на наш погляд, необхідно пам'ятати, що фахівець як компетентна особа (!) є капіталом і тільки через нього можна використати його капітал (сформовані компетенції). Саме у цьому й криється *принципова різниця між компетенцією і компетентністю*. Викривлення змісту цих понять приводить до нівелювання самої компетентної людини як носія компетенцій.

Висновки. Розгортання в останнє десятиріччя в Європі поліфонічного освітнього простору, гармонізація ступеневих моделей підготовки фахівців на національних рівнях з вимогами європейського простору вищої освіти, вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій на рівні бакалавра та магістра в термінології результатів навчання актуалізували в Україні дослідження, метою яких було розроблення різних моделей компетентності. Варто підкреслити, що особливого значення у таких дослідженнях та нормативних документах, що розробляються з їх урахуванням, має тлумачення змісту понять відповідно до змісту інших, усталених, понять вітчизняного простору педагогічної науки.

При виробленні механізмів щодо реалізації нового Закону про вищу освіту, зокрема оцінювання результатів навчання, варто врахувати наукові здобутки, відображені у книгах, статтях, дисертаційних роботах дослідників педагогічної галузі, тим більше, що означена проблема вже має свою науково-дослідну історію.

Також варто підкреслити, що наміри України щодо приєднання до Європейського простору вищої освіти зовсім не означають, що ми маємо втрачати свої традиції й здобутки в освітній галузі, вносити непорозуміння у вітчизняний науковий освітньо-термінологічний простір. У жодному документі Болонського процесу не прописана уніфікація

освіти чи освітніх процедур, навпаки, йдеться про збереження традицій власної освіти із зрозумілим тлумаченням її результатів для європейського освітнього середовища. Для того, щоб цього досягти, на наш погляд, необхідно зробити дві речі. З одного боку, якомога менше руйнувати зміст усталених понять вітчизняної педагогічної науки, з іншого, максимально адекватно тлумачити зміст

нових понять, що вживаються у документах ЄС, Європейському освітньому просторі, відповідно до їх значення у нашому мовному просторі та усталених понять вітчизняної педагогічної науки. На наш погляд, найбільш професійно це можуть робити представники педагогічної науки, а тому це може стати одним із пріоритетних напрямів діяльності НАПН України.

Література

1. **Байденко В. И.** Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения: метод. пособие / В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.
2. **Великий тлумачний словник сучасної української мови** (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. **Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. **Загальноєвропейський проект TUNING** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.let.rug.nl/TuningProject/index.htm>.
5. **Закон України «Про вищу освіту»** від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. **Зимняя И. А.** Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. / И. А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – С. 22 – 23.
7. **Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти** // За загальною редакцією В. Д. Шинкарука / [Укладачі: К. М. Левківський, В. Л. Гуло, Л. О. Котоловець, Т. Ю. Морозова, М. О. Присенко, Н. І. Тимошенко. Для упорядкування матеріалів залучались: В. І. Калініченко, А. В. Кошель, В. П. Погребняк, Ю. В. Сухарніков] – МОН України: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – Київ, 2007. – 79 с.
8. **Равен Джон.** Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Равен Джон. – М., 2002. – С. 253 – 258.
9. **Рашкевич Ю. М.** Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
10. **Сисоєва С. О.** Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. – К.: Видавничий Дім «ЕКМО», 2012. – 362 с.
11. **Соколова І. В.** Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями в вищих навчальних закладах: моногр. / І. В. Соколова ; за ред. С. О. Сисоєвої; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Маріуполь, 2008. – 500 с.
12. **Хуторской А.** Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 60-64.
13. **Hutmacher Walo.** Key competencies for Europe // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a // Secondary Education for Europe, Strasbourg, 1997. – P. 11.
14. **Light Janice, Mcnaughton David.** Communicative Competence for Individuals who require Augmentative and Alternative Communication: A New Definition for a New Era of Communication? Augmentative and Alternative Communication, 2014; 30(1): 1–18, doi: 10.3109/07434618.2014.885080 (eng).
15. **Universities contribution to the Bologna Process:** An introduction. – [2nd Edition] / Edited by Julia Gonzalez and Robert Wagenaar. – Spain, 2008. – 160 p.

References

1. **Bajdenko V. I.** Vyjavlenie sostava kompetencij vypusknikov vuzov kak neobhodimyj jetap proektirovaniya GOS VPO novogo pokolenija: metod. posobie [Identification of the content of the graduates' competencies as the necessary stage in designing of SES HPE of new generation: method. manual]. M.: Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2006. 72 p (rus).
2. **Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoj movy** (z dod. i dopov.) [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Uklad. i holov. red. V. T. Busel. K.; Irpin: VTF «Perun», 2005. 1728 p. (ukr).
3. **Entsyklopediia osvity** [Encyclopedia of Education] / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V. Kremen. K.: Yurinkom Inter, 2008. 1040 p. (ukr).

4. **Zahalnoievropeiskiy proekt TUNING** [Tuning Educational Structures in Europe] [Elektronnyi resurs]. Retrieved from: <http://www.let.rug.nl/TuningProject/index.htm>. (ukr).
5. **Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu»** [Law of Ukraine “On Higher Education”] vid 01.07.2014 # 1556-VII [Elektronnyi resurs]. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (ukr).
6. **Zimnjaja I. A.** Kljuchevye kompetentnosti kak rezul'tativno-celevaja osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii. Avtorskaja versija. [Key competences as the resulted and aimed basis for competence based approach in education]. – M.: Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2004. P. 22 – 23 (rus).
7. **Kompleks normatyvnykh dokumentiv dlja rozroblennia skladovykh systemy standartiv vyshchoi osvity** [Complex of the normative documents for development of the components of the system of higher education standarts] // Ed. by V. D. Shynkaruka / [Ukladachi: K. M. Levkivskiy, V. L. Hulo, L. O. Kotolovets, T. Yu. Morozova, M. O. Prysensko, N. I. Tymoshenko. Dlia uporiadkuvannia materialiv zaluchalys: V. I. Kalinichenko, A. V. Koshel, V. P. Pohrebniak, Yu. V. Sukharnikov]. MON Ukrainy: Instytut innovatsiinykh tekhnolohii i zmistu osvity. Kyiv, 2007. 79 p. (ukr).
8. **Raven Dzhon.** Kompetentnost' v sovremennom obshchestve. Vyjavlenie, razvitie i realizacija [Competence in the modern society]. M., 2002. P. 253 – 258 (rus).
9. **Rashkevych Yu. M.** Bolonskyy protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity: monohrafiia [Bologna process and new paradigm of higher education: monograph]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2014. 168 p. (ukr).
10. **Sysoieva S. O.** Problemy neperervnoi profesiinoi osvity: tezaurus naukovoho doslidzhennia: nauk. vydannia [The problem of the continuing education: thesaurus of the scientific research]. NAPN Ukrainy. In-t pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh, MON. Mariupolskyi derzh. Humanitarnyi un-t. K.: Vydavnychiy Dim «EKKMO», 2012. – 362 p. (ukr).
11. **Sokolova I. V.** Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia-filoloha za dvoma spetsialnostiamy v vyshchykh navchalnykh zakladakh: monohr. [Professional training of the future teacher-philologist for two specialties in higher education institutions: monograph]. Ed. by S. O. Sysoievoi; APN Ukrainy, In-t ped. osvity i osvity doroslykh. Mariupol, 2008. 500 p. (ukr).
12. **Hutorskoj A.** Kljuchevye kompetencii kak komponent lichnostno-orientirovannoj paradigmy obrazovaniia [Key competences as the components of the personal-oriented paradigm in education]. Narodnoe obrazovanie. 2003. No 2. P. 60-64 (rus).
13. **Hutmacher Walo.** Key competencies for Europe // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a // Secondary Education for Europe, Strasburg, 1997. – P. 11. (eng).
14. **Light Janice, Mcnaughton David.** Communicative Competence for Individuals who require Augmentative and Alternative Communication: A New Definition for a New Era of Communication? Augmentative and Alternative Communication, 2014; 30(1): 1–18, doi: 10.3109/07434618.2014.885080 (eng).
15. **Universities contribution to the Bologna Process:** An introduction. – [2nd Edition] / Edited by Julia Gonzalez and Robert Wagenaar. – Spain, 2008. – 160 p. (eng).

С. А. Сысоева. ДИСКУССИОННЫЕ АСПЕКТЫ НАУЧНОГО ТЕЗАУРУСА НОВОГО ЗАКОНА УКРАИНЫ «О ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ»

В работе поднимается проблема формирования научного тезауруса компетентностно ориентированного высшего образования. Проанализировано основные понятия, включенные в новый закон о высшем образовании Украины (2014 г.). Показано, что гармонизация ступенчатых моделей подготовки специалистов на национальном уровне с требованиями европейского пространства высшего образования, формирования общего понимания содержания квалификаций на уровне бакалавра и магистра в терминах результатов обучения актуализировали в Украине исследования, целью которых была разработка разных моделей компетентностей; подчеркнуто, что в таких исследованиях и нормативных документах, которые разрабатываются с их учетом, важное значение имеет адекватный перевод содержания понятий соответственно к значению понятий отечественного пространства педагогической науки.

Ключевые слова: компетентностный подход; компетентность; компетенции; компетенция; результаты обучения.

S. Sysoieva. DISCUSSION ASPECTS OF THE SCIENCE THESAURUS OF THE NEW LAW OF UKRAINE “ON HIGHER EDUCATION”

The article studies the problem of scientific thesaurus formation of competency oriented higher education. Here are analyzed the basic concepts included in the new Law on Higher Education of Ukraine (2014). It is shown that during the implementation of the Bologna process in Ukraine thanks to the efforts of scholars and practitioners a basis for implementing competence building approach and curriculum based on competencies have been created. The need for harmonization of training models at the national level with the requirements of European higher education to develop a common

understanding of the content of qualifications at the bachelor's and master's degrees in terms of learning outcomes were actualized in Ukrainian studies whose purpose was to develop different models of competences. It is stressed here that the importance of such studies and documents that are being developed with their account, has adequate interpretation of the meaning of concepts according to the meaning of the concepts of national pedagogical area. Competence in our understanding – a rate determined in relation to life long learning, which is set by educational standards and used to form the requirements for learning outcomes. Competent – a personal quality integrated entity (his capital), which is being developed during the learning process, and has finally been formed during practice and provides competence building approach to solving professional tasks. Competent is a personal valuable characteristic. Competences of individual are his personal capital and learning outcomes in various forms of formal, non-formal and in-formal education. Competence building approach is an approach aimed at upbringing a competent person.

Keywords: competence building approach; competence; competences; competent; learning outcomes.

Рецензенти

Чернуха Н. М. – д. п. н., проф.

Мартиненко С. М. – д. п. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 01.04.15

Прийнято до друку 23.04.15

УДК 378:37.014

Л. М. Гриневич

ORCID ID 0000-0001-7399-9087

ПОНЯТТЯ «ОСВІТА», «РОЗВИТОК ОСВІТИ», «ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА» В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті розкрито зміст понять «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика». Проаналізовано категорії «глобальна освіта», «освіта протягом життя», «формальна освіта», «інформальна освіта». Виходячи з того, що розвиток освіти тісно пов'язаний з політикою держави, охарактеризовано особливості змістового наповнення поняття «освітня політика», визначено її суб'єкти та об'єкти. Поруч з цим розглянуто категорію «державна освітня політика», що інтегрує в собі внутрішні характеристики таких понять, як «політика», «державна політика», «освіта».

Ключові слова: євроінтеграційні тенденції; освіта; освітня політика; розвиток освіти; тенденції.

Вступ. Розвиток понятійно-категоріального апарату педагогіки наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. відображає проблеми освіти, дозволяє усвідомити зміни, що віддзеркалюють тенденції її розвитку. З'ясування змістового наповнення понять «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика» стало предметом наукових досліджень Л. Антошкіної, В. Береки, В. Журавського, В. Кременя, О. Кукліна, В. Лугового, Т. Лукіної, В. Огаренка, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої, І. Тимошенкової та ін. Відзначаючи вагомий доробок науковців, водночас слід зауважити, що у переважній більшості досліджень зазначені поняття розглядаються відокремлено одне від одного. З огляду на це вважаємо за необхідне здійснити цілісний, системний аналіз змісту досліджуваних категорій.

Мета статті – розкрити змістове наповнення понять «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика».

Сутнісні характеристики понять «освіта», «розвиток освіти». Категорія «освіта», мабуть, чи не одна з найбільш досліджених, хоча кожний з авторів, який звертається до висвітлення її сутності, основної мети і завдань, зосереджує

увагу на різних ознаках досліджуваного явища, виокремлюючи нові нюанси. У найбільш широкому сенсі під терміном «освіта» розуміють спеціальну сферу соціального життя, унікальну систему, своєрідний соціокультурний феномен, який сприяє нагромадженню знань, умінь і навичок, інтелектуальному розвитку людини. Це «процес та результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок та пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також моральної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя й індивідуальну своєрідність цієї особистості» (Енциклопедія освіти, 2008, с. 614).

Найбільшого визнання набули підходи до розгляду освіти за такими аспектами, як: 1) процес, тобто цілісна єдність навчання, виховання, розвитку, саморозвитку особистості, збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда та його становлення як інтегрованого члена суспільства, виконуючи функцію наступності